

Pinell: la catedral del vi per excel·lència

El Pinell de Brai Paula Pedrero

Als afores del Pinell de Brai, a peu de carretera, s'alça, majestuosa, una de les famoses catedrals del vi: el Celler Cooperatiu del Pinell de Brai. Sota els plànols de l'arquitecte Cèsar Martinell, deixeble d'Antoni Gaudí, la seua construcció va representar una cursa d'obstacles i entrebancs; però la capacitat d'iniciativa i la voluntat de grandesa promoguda pels socis cooperadors, els agricultors, familiars i veïns, va ser clau per a la consecució de l'ambiciós projecte. Avui és considerada una de les obres més insignes del noucentisme a Catalunya, així com una joia puntera d'entre tots els cellers cooperatius catalans.

Este edifici, i en conjunt els cellers d'esta època, evocuen la manifestació arquitectònica del cooperativisme agrari a Catalunya -quan els pagesos van decidir unir-se per a rendibilitzar la producció i economitza esforços-, a finals del segle XIX i principis del XX. Malgrat que el moviment va quedar estroncac per la irrupció de la Guerra Civil, nombrosos cellers amb aspecte de catedrals van ser construïts a les zones vinícoles del sud de Catalunya: no només a la Terra Alta, sinó també fora de les Terres de l'Ebre, al Montsant, a la Conca de Barberà i a l'Alt Penedès.

VIRTUT DE LA NECESSITAT El moviment cooperativista al Pinell va ser, en realitat, la resposta a una crisi sense precedents al territori: la plaga de la fil·loxera, un insecte que ataca les arrels de la vinya i mata els ceps. La plaga, provinent de l'Amèrica del Nord, va aparèixer a la vinya francesa i es va escampar per gairebé tot Europa. A principis del segle XX va arribar a la Terra Alta i, en menys d'una dècada, la comarca havia perdut pràcticament tota la plantació de vinya.

Molts dels habitants del Pinell van decidir marxar a treballar a la ciutat i iniciar-se en el món tèxtil, però d'altres van quedar-se al poble amb la voluntat de fer reviuir el que havien perdut. Els pagesos van adonar-se que l'única manera de tirar endavant era treballant junts: aglutinar la producció i els serveis associats, des de les compres fins

Un detall de la volta de la cúpula del Celler Cooperatiu (a l'esquerra) i dos detalls del fris ceràmic que hi ha a la façana de l'edifici (dreta). /JORDI CONTUJOCH

Imatge de la totalitat de la volta. /VILLA RETIRO GRUP

a la comercialització. Així, de la voluntat de consens va nàixer el cooperativisme, que va actuar com a motor per a la modernització del camp català.

La recuperació a través del cooperativisme no va ser sols de caire econòmic, sinó també anímic, i els productors ho van voler posar de

manifest encarregant autèntics temples del vi. El 1918, el Sindicat Agrícola Cooperatiu del Pinell, format pels pagesos més benestants del municipi i adherit als sindicats catòlics de Tortosa, va encarregar a Cèsar Martinell la construcció d'un edifici vistós, bell i diferent; quelcom nou, adaptat a les exigències

tècniques i industrials més avançades per a l'elaboració del vi i l'oli.

Martinell va ser un home pràctic: quan va veure en el món rural l'oportunitat d'impulsar la seua carrera, va decidir aprendre com es feia el vi per tal de conèixer amb profunditat com distribuir l'espai per a optimitzar la producció. De fet, s'expli-

ca que l'arquitecte va visitar diversos cops el Pinell amb l'objectiu d'entendre i analitzar les dinàmiques del poble i, especialment, la manera de fer dels seus habitants. La construcció del celler va durar 4 anys, del 1918 fins al 1922, però no tot va esdevenir tal com Martinell havia planejat. Antònia Serres, historiadora local del Pinell, recorda que en aquells moments hi havia molta pobresa al poble i remarca que el projecte "se'ls en va anar de les mans". El fre, doncs, va ser bàsicament econòmic. I és que davant l'elevat cost d'esta obra monumental i amb la idea que mai podrien saldar el deute, els socis del sindicat van decidir prescindir d'algunes estructures durant el procés de construcció: entre elles d'un dipòsit d'aigua que, com a Gandesa, havia de coronar l'edifici; d'uns adorns de la porta principal, i del famós fris ceràmic de rajola vidrada de l'artista Xavier Nogués, estret col·laborador de Martinell.

LA HISTÒRIA DEL FRIS OCULT

Martinell va haver d'acceptar estes modificacions. Excepte una: es va negar a excloure el fris de la seua obra, alegant que Nogués gairebé ja havia conclòs la seua creació. Però a mesura que la construcció de